

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Antoninus Diana Panormitanus, Clericus Regularis, Doctor
Celeberrimus, Coram S. D. N. Alexandro VII. Episcoporum
Examinator, & Sancti Officij Regni Siciliae Consultor,
Coordinatus, Seu Omnes ...**

Diana, Antonino

Lugduni, M. DC. LXXX.

Tractatus II. De Conscientia dubia, & aliquid de Errante.s

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76432](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76432)

licet illam etiam docuerit Philippus de la Cruz in *tr. unico de intereff. fol. 7. impresso Martini anno 1637.* & lingua Hispanica conscripto; tamen scias dictum libellum fuisse ex ordine supremi Consilij sanctæ Inquisitionis ne venale haberetur prohibitum. Ita hic Romæ testatus est mihi Illustrissimus, & nunquam satis laudatus Dominus meus D. Franciscus Antonius Diez, & Cabrera nunc merito inter Consiliarios supremæ Inquisitionis Castellæ annumeratus, maiorum honorum dignissimus. Vnde non approbo ea, quæ me citato nouissimè tenet doctissimus Magister Ludouicus Bertrandus Loth in *ref. Theol. tract. 9. q. 1. art. 4. tit. 2.* qui sententiam Caramuelis probabilem vocat.

Sup. hoc in tom. 3. tr. 6. Ref. 76. 77. & 78. & si placet lege alias Ref. posthas in ann. 1. ref. 3. huius not.

9. Quæro quinto An omisso vnius horæ ex paucis confirmat peccatum mortale? Negatiuè respondet Caramuel *ibid.* §. 4. nominatim contra me.

10. Sed hanc sententiam falsam, & improbabilem putat esse Magister Pater Lezana *consult. 38. nu. 8.* & obseruat à sacra Congregatione Indicis fuisse deletam ab opere Marchini de *Sacramento Ordinis* & me citato, nouissimè insurgit nominatim contra Caramuelem noster doctus Pater Verricelli in *quæst. moral. lib. 8. q. 58. per totam*, in qua hanc sententiam acriter & solide impugnat, & recedit à sententia Caramuelis, quam antea docuerat.

Sup. hoc infra in tr. 6. Ref. 10. §. 1. à lin. 3. & in tom. 1. tr. 7. lege doctri. nam Ref. 131. & Ref. & 99. eius annot. ut melius ab illis possis distinguere hanc quæst. Sup. hoc late infra in tr. 6. Ref. 1.

11. Verùm circa ea, quæ etiam nominatim contra me adducit doctus Caramuel *ubi supr. in Theol. fundam. circa bestialitatem, sodomiam, & mollitiem*, an differant specie, & de prohibitione mollitiæ, & fornicationis, remitto Lectorem ad Epistolam Patris Angelii Bossij impressam nouissimè Lugduni 1653. & directam ad Caramuelem post editam suam Theologiam fundamentalem, in qua Epistola Bossius seipsum defendit, & consequenter etiam me, qui suam sententiam contra Caramuelem iam docueram, vide etiam Bertrandum Loth in *resolut. Theol. tr. 16. q. 4. art. 2. per tot.* in quo nominatim contra Caramuelem late probat cum communi, & certa sententia fornicationem esse intrinsece malam, ita ut attentio solo iure naturæ, sit peccatum mortale. Idem docet nouissimè Pater Tamburinus in *Decalogum part. 2. lib. 7. cap. 1. §. 2. n. 1.* etiam nominatim contra Caramuelem insurgens.

Sup. hoc in tom. 3. tr. 6.

12. Circa verò ea, quæ asserit contra me *fundam. §. 3. §. 1. & 3.* de non assumenda occupatione impossibili

bili cum recitatione Officij, vide Bonacinam de *bono Relig. Canonis disp. 1. q. 6. punct. 2. n. 3.* qui citat Suarez, & Filliucium, quibus adde Martinum de San Ioseph in *Non. Confess. 10. lib. 2. tr. 11. de orat. n. 13.* vbi sic ait: El que tiene obligacion de rezar por orden sacro, & renta Ecclesiastica no queda ocuparse voluntariamente en officio, que impida el rezar; porque haziendo lo contrario, sera querer no rezar; pero si ay necesidad graue y necessaria para el bien Proprio, & del proximo, podrá admitir semeiante ocupacion quando parezca que es mas agradable à Dios, que la del rezar; que todos los preceptos humanos no obligan con tales circunstancias. Ita ille, qui etiam cum Suarez, & alijs vbi supra asserentibus de ieiunio admittit cum Diana ex-cepta in contrarium adducta à Caramuele, & aliam deest est adesse disparem rationem inter illa, & calumie admittente occupationem incompossibilem cum officio diuino, illa enim videntur impedienda remota, & per accidens; istud vero proximum, & per se. Et quando ponuntur illa impedienda in alijs exemplis à Caramuele, præceptum ieiunij non adest ergo.

13. Et hæc dicta sufficiant in superioribus resolutionibus defensionis causa circa ea, quæ in sua Theologia fundamentali obseruauit contra me Iohannes Caramuel. Dixi defensionis causa, nam alijs nunquam ausus fuissim Calamum exacueri contra sapientissimum Virum indissolubili amicitia vinculo mihi coniunctum. Diana enim Caramuelem tanquam Magistrum venerat, & ut Amicum carissimum ex totis precordijs diligit, scitque vicissim ab ipso non minus reuerenti, acore, & calamo plusquam meretur passim laudibus extolli, vnde licet inter ipsos aliquando dissident intellectus, obstrictæ tamen, ac deuictæ semper remanent voluntates; Semperque Diana Caramuelem, & Caramuel Dianam peramabit.

14. Nota hic tamen Caramuelem in Theologia Fundamentali plura non definire, sed illa dubitative & interrogatorie tantum proponere, & post hæc scripta edidit alteram partem Theologiæ Fundamentalis in qua facit, quod ego optaueram in *resolut. 1.* huius tractatus, dissoluendo, & dissecando, ut ipse asserit Nodos Gordios primæ Partis, & mutando sententiam, & in multis alijs spero quod in posterum faciat.

In indice primo huius Tom. 8. lege Apendicem ad hunc Tract. 1. Vbi inuenies alias plures diffie. mistas, & dispersas per alios Tom. Tract. & Resol. quæ simul pertinent ad hunc Tract. 1. de Opinione probabili.

TRACTATUS SECUNDVS DE CONSCIENTIA DVBIA ET ALIQVID DE ERRANTE.

RESOLVTIO PRIMA.

An sit licitum operari cum conscientia dubia speculatiue, & non practice?

Et notatur, quod licet ad recte operandum requiratur iudicium practicum moraliter certum, non tamen ita, ut excludatur omnis formido oppositi. Ex p. 4. tr. 3. Ref. 1.

PETRVS Lorca in 1. 2. D. Thom. agens de actibus humanis, *disp. 37. mem. 1.* inceptam esse putat distinctionem inter dubium speculatiuum, & practicum; verùm quia omnes DD. illam admittunt; ideo respondeo ad quæsitum affirmatiuè, quando sufficiens diligentia

adhibita fuit ad vincendum dubium speculatiuum, & quando subest rationabilis causa, suadens variæ practicæ, seu hîc, & nunc iudicium speculatiuum. Exempli gratia, si bona fide res possidens incipiat dubitare, an res illa sit aliena, quod est dubium speculatiuum, teneat diligentiam adhibere, ut veritatem assequatur, et que præmissa, nec veritate detecta, potest licite cum retinere, & practicè hîc, & nunc non dubitare, non obstante dubio speculatiuo, quia melior in pari causa est conditio possidentis, ut patet ex *reg. 61. de reg. iur. in 6.*

2. Notandum est hîc obiter contra Paulum Lysman *lib. 1. tr. 1. c. 5. §. 1. n. 3.* quod licet ad recte operandum requiratur iudicium practicum moraliter certum, non tamen ita, quo excludatur omnis formido oppositi, ut

vt recte docet Valsq. in 1.2. disp. 62. c. 5. & Sanchez in Summa tom. 1. lib. 1. c. 10. n. 19. Iustificat enim assensus probabiliter dictans, quamuis non sine formidine oppositi, hoc, vel illud honeste agi.

RESOL. II.

An hac regula, scilicet: In dubio melior est conditio possidentis, non solum sit vera in materia iustitia, sed etiam in materia avarum virtutum? Ex p. 4. tract. 3. Ref. 2.

Sup. hoc in 4. Resol. 3. §. 1. Celebris, & difficilis est ista quaestio, & negatiuum sententiam docet Valsq. in 1.2. disp. 65. c. 3. & disp. 66. c. 1. Ant. Perez in laurea Salmantina, certam. 10. scholast. n. 132. Salas ex parte rr. 5. disp. unica sect. 17. n. 162. Turrianus in opus. Theolog. opus. de conscientia dubia, disp. 1. dnb. 1. & seq. Azorius 10. 1. lib. 2. c. 18. q. 4. & lib. 11. c. 15. q. 2. Comitulus in respon. moral. lib. 2. q. 18. Sayrus in clauis regia lib. 1. c. 13. n. 9. & 36. & alij penes ipsos, quorum sententia satis probabilis est, vnde mihi displicet Suar. in 3. part. 10. 5. disp. 40. sect. 5. num. 18. allens esse falsum, & sine fundamento, possessionem in sola iustitia materia suffragari.

2. Sed non minus probabilem, affirmatiuum sententiam esse existimo, quam teneatur ipse Suarez etiam de Relig. 10. 2. lib. 4. de voto. c. 5. n. 7. Sanch. in sum. tom. 1. lib. 1. c. 10. n. 11. Coninch de Sacram. disp. 34. dub. 10. n. 86. Henricq. lib. 8. c. 3. in glossa lit. P. Filiucius 10. 2. v. 1. c. 4. n. 159. Sancius in selectis disp. 42. num. 7. Villalobos in summa tom. 1. v. 1. 1. diff. 21. nu. 1. vbi sic ait. [En caso de duda tambien en las de mas materias, fuera de la iusticia, es mejor la condiccion del que posee. El fundamento desto es porque la posesion es titulo vniuersal para todas las virtudes, a la manera que la obediencia de la ley es vniuersal a todas las virtudes, y assi el que esta en tal duda puede deponerla, y obtar practicamente contra ella.] Sic ille, vnde ex hac opinione benigne in hoc tractatu resoluendi sunt multi casus ad alienandas animas, & praeter Doctores citatos tenent etiam hanc opinionem Sanctarellus var. resol. tom. 1. q. 43. n. 9. Tannerus tom. 2. disp. 2. q. 6. dub. 4. n. 47. Malderus in 1. 2. D. Thoma q. 19. art. 5. disp. 87. Merolla tom. 1. disp. 3. c. 3. dub. 2. n. 60. Castrus Palaus tom. 1. disp. 3. punct. 6. n. 1. & alij penes ipsos.

RESOL. III.

An in dubio tutior pars est eligenda? Et an praedicta regula non praecipit, sed consilium continet? Ex part. 4. tr. 3. Ref. 3.

Sup. hoc in 4. Resol. 3. §. 1. Haec regula habetur in cap. iuuenis, de sponsal. & in c. si quis autem dist. 7. de penis, habetur, Tene certum, & dimitte incertum. Sed Malderus in 1. 2. D. Thoma q. 19. art. 5. disp. 87. Castrus Palaus tom. 1. disp. 3. punct. 6. n. 4. Suar. de consur. disp. 40. sect. 6. n. 9. Merolla tom. 1. disp. 3. c. 3. dub. 2. n. 67. Emanuel Moura opus. 1. de incant. sect. 1. c. 5. n. 2. & alij asserunt supra dictam regulam non praecipit, sed consilium continere, Vvigers. in 2. 2. D. Thoma q. 19. art. 5. dub. 6. n. 55. Naldus in summa ver. dubium. n. 39. ex Nauarro tenent dictam regulam procedere, quando in iure exprimitur de casu aliquo speciali. Alij vero asserunt, distinguendum esse inter incertitudinem, seu dubium proprie, & simpliciter practicum, & dubium abstractum, quod etiam speculatiuum appellatur; nam in illo quisque obligatus est sequi partem tutiorem, veluti si dubito

vtum mihi hic, & nunc licitum sit instituire contractum cambij, v. g. cor la ricorfa, peccabo nisi abstineam, quia committerem me peccandi periculo. In dubio autem abstracto, & speculatiuo, v. g. vtum contractus cambij cor la ricorfa secundum se & suapte natura sit iustus, necesse non est sequi partem tutiorem, quia sequendo partem minus tutam, tamen probabilem, formare possum conscientiam, siug iudicium moraliter certum, licitum esse mihi hic, & nunc operari secundum scientiam speculatiuum probabilem, & haec omnia docet Paulus Layman in Theolog. mor. lib. 1. tr. 1. c. 5. §. 2. n. S. Tannerus 10. 2. disp. 1. q. 6. dub. 4. n. 46. Becanus 1. 1. tr. 1. c. 4. q. 9. n. 4. & alij communiter, vnde deueniendum est ad decisiones particulares casuum.

RESOL. IV.

Occurrentibus duobus praecipis, si quis dubitaret, vtum illorum obligaret, eo quod simul impleri non possunt, quid facere debeat? Ex p. 4. tr. 3. Ref. 70.

Sup. hoc in 4. Resol. 3. §. 1. Respondeo, considerandam esse vtriusque praecipi grauitatem & naturam, & si attentis omnibus circumstantiis non constiterit magis de obligatione vnius, quam alterius, posse liberè eligi implementationem cuiuslibet illorum, quia cum homo teneatur vnum illorum implere, & nullo modo constet, quod illorum magis obliget, prudentia dicitur, honestè posse eligi vnum, vel alterum pro libito. Si verò attentis omnibus circumstantiis vnum credatur aliquo modo magis obligare, quam alterum illud implendum est, de cuius obligatione magis constiterit. Vbi obiter aduerte primò, licet materia vnius praecipi ex se sit magis grauis, adhuc posse esse obligationem implendi praeciptum magis leue, eo quod illud sit de re, quae non potest non esse prohibita; ac proinde alterum praeciptum de se magis graue tunc non erit praeciptum, nec obligabit, v. g. magis graue praeciptum est succurrendi proximo in extrema necessitate, quam non dicendi leue mendacium; & tamen si haec duo simul concurrerent, potius non esset mentiendum, licet proximum propterea periret, quia mentiri semper est intrinsecè malum. Secundò aduerto interdum posse contingere, reperiri tam exiguum excessum inter cognitionem obligationis vnius praecipi, & cognitionem obligationis alterius, vt non sit mortale implere illud, de cuius obligatione magis constat, quia in his est etiam paruitas materiae, atque aded praeciptum leue. Nam sicut non seruare ordinem charitatis inter eos, inter quos est leuis excessus, non est mortale, ita in praesenti. Et omnia docet doctus Granado in 1. 2. D. Thoma, controuerf. 2. 11. art. 12. disp. 6. n. 8.

RESOL. V.

An si quis dubitet in die louis cenans, si sic transacta media nox, possit adhuc edere carnes? Et quid è contrario, si hodie sit dies Veneris, aut ieiunij, & dubitetur, an hora duodecima noctis conuertit, an possit quis comedere carnes? Ex p. 4. tr. 3. Ref. 18.

Sup. hoc in 4. Resol. 3. §. 1. Respondeo affirmatiue cum Villalobos in sum. tom. 1. v. 1. 1. diff. 21. n. 7. vbi sic ait. [El que duda si son las doze de la noche, del dia siguiente es dia de ayuno este tal puede comer carne porque duda del precepto, y esta aun en posesionem de su libertad, mas si al contrario es oy dia de ayuno, y se duda se son las doze de la noche o no, no puede cenar, porque esta la posesion por el precepto que consta que es oy dia de ayuno, y no se sabe si ha pasado o no.]

Ita ille, & post illum Ioannes Sancius in selectis disp. 43. n. 5. idem etiam docet alter Sancius de matrim. tom. 1. lib. 2. d. ff. 41. n. 40. & Layman. lib. 1. rr. 1. cap. 5. §. 4. n. 36. & Salas in 1. 2. tom. 1. rr. 8. disp. unica, sect. 2. §. n. 264. Naldus in summa, ver. dubium n. 25. Caltrus Palaus tom. 2. disp. 3. puncti 8. n. 6. Fagundez part. 4. lib. 1. c. 10. n. 2. Igitur si quis die Iouis cenans dubitet, an hora duodecima noctis sonuerit, potest edere carnes, nam ius & possessio stat pro libertate edendi, certumque horas antecedentes esse diei Iouis, & dubium sit pro die Veneris; dubium autem ius prevalere non debet contra ius certum. Contrario inferitur, quod si hodie sit dies Veneris, aut ieiunij, & dubitetur, an hora duodecima noctis sonuerit, non potest quis edere carnes, quia possessio est pro precepto, cum constet hodiernum diem esse ieiunij, & dubitetur an transacta sit hora, ergo, &c.

2. Sed posse ne dubitatem, an sit transacta hora media noctis, & tunc edentem, vel bibentem, sumere Eucharistiam in die sequenti, diximus in tract. de Eucharistia, resol. 1.

Quae nunc est in tom. 1. tract. 1. ref. 121. à lin. 5. & in aliis eius primæ no.

RESOL. VI.

In d. bio, an effectus sit à causa naturali, vel à demone, quid faciendum etiam si verba addita sint sacra? Et an concurrentibus talibus indiciis, quibus intellectus dubitet, an ensalmus operetur virtute diuina, naturali, vel diabolica, fas sit eo vri? Et an sit licitum, vii remedio superstizioso, aut de quo dubium est, an contineat tacitam Demonis innocationem? Pari modo fas non est à Mago petere, vt maledictum dissoluat, si dubita, an absque nouo maleficio id possit? Ex p. 4. rr. 3. Ref. 43.

Quo ad hoc in tom 1. rr. 10. lege doctrinam ref. 109.

§. 1. Ad hoc dubium ita respondet Sanchez in summa tom. 1. lib. 2. c. 40. n. 44. Si dubium sit an effectus à causa naturali proueniat, eo quod non constet, an vires causæ naturalis excedat necne, censendum est potius eum à causa naturali prouenire, quia cum innumera agentium naturalium vires nos latent, non est cur, eo quod virtus illa nobis dubia sit, effectum illum causæ naturali negemus, nec absque necessitate confugiendum est ad occultam mali Angeli operationem. Si autem constet effectum illum vires causæ naturalis excedere, existimo, nisi maxima operantis sanctitas, vel alia vrgentissima indicia suadeant, effectum eum à Deo prouenire, censendum esse in dubio superstizioso, & à demone prouenire, etiam si verba adhibita sint sacra; quia quotiescumque causa adhibita nequit effectum naturaliter producere, est superstizio, & ad tacitum cum demone pactum pertinet. Ita Sanchez.

2. Sed in hac materia videndus est omnino doctus Emanuel de Moura opus. 1. de ensal. & incant. sect. 2. c. 16. 17. & 18. vbi querit primò, an concurrentibus talibus indiciis, quibus intellectus prudenter dubitet, an ensalmus operetur virtute diuina, naturali, vel diabolica, fas sit eo vri? Secundò, vt rùm fas sit vii ensalino dubio, saltem ad mendum, vel succurrendum graui necessitati? Tercò, vt rùm in dubio, an demon sit auctor ensalani, fas sit eo vri, saltem sub conditione, & protestatione, si demon non subest? & ad omnia hæc tria dubia post eorum latam discussionem negatiuè respondet.

3. Non desinam tamen hic apponere opinionem Lessij lib. 2. cap. 44. dub. 6. n. 46. vbi sic asserit. Non est licitum vii remedio superstizioso, aut de quo dubium est, an contineat tacitam demonis innocationem, hoc enim est se exponere manifesto periculo su-

Sup. hoc lege doctrinam ref. not. i. huius ref.

perditionis, nisi fortè id faciat cum expressa voluntate contraria protestatione. Pari modo fas non est à Magico petere, vt maleficio dissoluat, si dubitas an absque nouo maleficio id possit, quia id de quo dubium est, non sine peccato fieri possit, sicut absolute non est faciendum, ita nec absolute ab alio petendum vt faciat, secus quando conitat sine peccato fieri posse, & causa iusta petendi subest. Ita Lessius.

RESOL. VII.

An dubius, ensalmus operetur virtute diuina, vel diabolica, fas sit eo vri? Et de quodam ensalmo particulari ad praesertim ad peste agitur. Et an liceat petere à malefico, vt maleficio dissoluat, si quis dubitat, an absque nouo maleficio id possit? Ex p. 4. rr. 3. Ref. 62.

§. 1. Negatiuam sententiam docet, & validissime rationibus firmat Emanuel Moura opus. 1. de incant. sect. 2. c. 16. per totum, vbi etiam notat dubitatem, an maleficus norit medium licitum, non posse illum adiri pro maleficio soluendo. Ex his non desinam hic obiter adnotare eum dicto Moura vbi supra, c. 12. num. 25. suspicatum esse illum ensalmum, quatenus vt prout sententissimum remedium contra pestem ferunt, DD. Cardinalibus pro Concilio Tridentino Congregatis anno 1546. tradidisse quendam sanctæ vitæ Græcum Archiepiscopum ad idem Concilium concurrentem, & ita ego in facti contingentia consilii amicus prœtoris, quando pestis miserimè hanc ciuitatem affligebat, nullius tamen Doctoris autoritate frentem venim postea inueni, vt dictum est, Mouram, virum doctissimum, dubitasse de dicto ensalmo qui incipit, *Cum Christi salua me*, &c. & nouissimè tanquam superstiosum, ac minimè tolerandum damnat, & docet Philibertus Marchinus tract. Theologico de peste, in premaribus, probl. 33. fol. 44. vbi asserit declarasse licentiam Cardinalium Congregationem, vt patet ex literis Cardinalis sancti Honorij ad Clementem Archiepiscopum Inquisitorem in Etruria sub die 18. Septembris 1630. vnde apparet me rectè hic Panormi, vt dixi supra, dictum ensalmum tanquam superstiosum damnasse, licet aliqui tunc, sed immerito, contrariam sententiam fecerint; sed de hoc modo non est dubitandum, ratio est clara, quia quod in dicto ensalmo citra superstitionem ponitur illa litera marginalis, quandoquidem quicquid illa implicite importat, vel innuit, totum id exprimitur in versu illi respondente: Quid in membrana exarato? quid ad brachium potius, quam ad collum, quam ad caput, quam ad pectus circumperoratio? quid orationis, finita potius Mistra, quam ante inchoatam recitatio? ceteras rationes videbis apud prædictum Marchinum loco citato, qui respondet ad aliqua argumenta, quæ licet parom solide, pro defensione dicti ensalmi adduci possunt.

RESOL. VIII.

An subditus dubitans de iustitia tributis, teneatur illud soluere, maxime si sine gabella, & tributa noua? Ex p. 4. rr. 3. Ref. 39.

§. 1. Affirmatiuè respondet Lessius lib. 2. cap. 33. dub. 8. num. 64. Malderus in 2. 2. r. 7. c. 49. num. 6. dub. 4. §. dico quinto, vbi sic ait: Quando subditus dubitat solum negatiuè, non habens pro iustitia tributis, & tributum nullam probabilem rationem, credo præsumi posse pro Principe, & in conscientia ipsi subditum teneat. Ita ille etiam Contrarium

2. Contrariam tamen sententiam docet doctus Vilalobos in *summa tom. 1. tract. 1. diff. 2. 6. num. 1.* vbi sic asserit. [Quando se duda si el tributo ex justo, no ay obligacion a obedecer y pagarle porque le duda de iusta possession, y es interelido el Principe.] Sic ille. qui hanc sententiam in *tom. 2. tract. 8. diff. 1. 3. num. 11.* intelligit quo ad tributa noua, & citat ibi pro hac opinione Castrum & Atagon, quibus ego addo Ludouicum Carbonem in *tract. de restit. quest. 13.* vbi sic ait, Antiqua tributa, seu gabelle veteres putari debent iustis, & ita in dubio eas defraudare non licet, cum saltem ad sit praescriptio; noua vero gabelle, vt sunt pedagia & guidagia, praesertim in rebus ad vsum quotidianum impositae, si manifestam non habeant causam, fraudari possunt. Sic ille. Et hanc sententiam praeter DD. citatos tenet etiam Molina de *iustit. to. 3. tr. 2. diff. 2. 7. 4. n. 7.* sic asserens. Quando tributa sunt noua, & non constar de illorum iustitia, sed dubitatur an desit aliquid ex requisitis, vt sint iusta, affirmant Doctores non deberi in conscientia, sed posse defraudari modo peritria & mendacia non interueniant, imò denegari posse cessante scandalo. Ratio autem est, quoniam in dubio melior est conditio populi possidentis; & quoniam eiusmodi noua tributa praesumuntur iniusta, quando de contrario non constar; vnde in *c. quamquam, de cens. in 6.* dicitur, tributa regulariter esse contra iura tum canonica, tum civilia; & in *cap. peruenit, de cens. ait Summus Pontifex,* necesse esse scire prius causam, propter quam census sit solvendus, quam solvatur. Quod si subditis causa tributi alicuius reddatur, & de iustitia illius dubitent, necesse est vt consulant peritos, debitaque adhibeant diligentiam ad iustitiam, vel iniustitiam illius indagandam, ne forte Principem priuente debito tributo; interim tamen dum de iustitia causae illius non constar, non tenentur in conscientia soluere id tributum. Haec omnia Molina, qui citat Caicetanum, Angelum, Syluestrum, Gabielem, & Medinam, & tandem hanc sententiam tenent etiam nouissimè Filliucius *tom. 2. tract. 28. pari. 2. c. 7. n. 117.* & doctus P. Ioan. de la Cruz in *direct. conscientie pari. 1. q. 7. art. 3. dub. 1. concl. 2.* vbi respondet ad argumentum, quod in dubio praesumendum est pro Rege, dicit enim hoc debere intelligi, quando non agitur de interesse ipsius Regis, vt est in casu de quo loquitur.

RESOL. IX.

An in dubio priuilegium censendum sit reale, vel personale?
Et notatur, quod si tibi possidenti priuilegium vt reale suboritur dubium, an sit personale, & diligenter re examinata dubium vincere non possit, reale esse poteris reputare?
Etiamsque quaeritur, an in dubio si priuilegium est reuocatum, praesumatur reuocatum? Ex p. 4. tra. 3. Ref. 51.

§. 1. Aliqui censent reputandum esse priuilegium personale, sic relato Decio tenet Sanchez de *matrim. lib. 8. disp. 27. num. 4.* & alij, quia duplici praesumptione concurrente, alia specialis, alia generali, praevalet specialis, vt ex multis docet Menoch. de *arbitr. lib. 2. cas. 472. n. 14.* Sed personalis praesumptio magis specialis est, quam realis. Ergo pro personali in casu dubio standum est.

2. Alij verò, quod mihi probabilis videtur, distinguunt. Si priuilegium est omnino fauorabile, quia nec iuri communi, nec iuri tertio contrarium est, reputari debet reale in casu dubio, & extendendum est. Ita Basilus Pontius de *matrim. lib. 8. c. 18. §. 1. n. 7.* Suarez de *legibus lib. 8. c. 3. n. 18.* & alij, quia beneficium Principis late est interpretandum, ex *l. vlt. ff. de constit. Principum.*

Tom. V. III.

Verum si priuilegium iuri communi deroget tantum, etsi plures Doctores sentiant late interpretandum esse, ac proinde vt reale iudicandum: at merito Positius, & Suarez *locis citatis,* sentiunt limitandum esse, & personale iudicandum. Ratio desumitur ex *l. 1. §. ille vero, de filiis presbyter. in 6.* vbi ea de causa restringitur dispensatio, quia à iure communi exorbitat. Si autem priuilegium praeter ius commune sit, vergit tamen in prauidium alterius, ea parte qua in prauidium vergit strictè est interpretandum, ac reputandum personale, & non reale, si prauidium tamen sit graue.

3. Nota etiam hinc, quod si tibi possidenti priuilegium vt reale, suboritur dubium an fuerit personale, & re diligenter examinata dubium vincere non poteris, reale esse poteris reputare, quia in dubiis melior est conditio possidentis. Et omnia supradicta, ne in aliena vitula arate videar, docet Castrus Palais *tom. 1. tr. 3. disp. 4. punct. 2. §. 1. num. 6. & 8.* cui ego addo Georgium Cabedum *pari. 2. decis. 13. n. 4.* vbi tamen tenet sine vlla distinctione quod priuilegium in dubio praesumitur personale, licet absolute contrarium doceat Tapia de *constit. Principum, c. 1. part. 3. n. 31.* vbi asserit in dubio priuilegium potius praesumendum esse reale, quam personale.

4. Notandum est etiam hinc obiter, quod in dubio priuilegium non praesumitur reuocatum, & ita docet Parisius *lib. 2. cons. 61. n. 21.* Alcuius *resp. 19. n. 4.* & alij, quos citat, & sequitur Antonius Sanctarellus in *var. resol. to. 1. q. 16. n. 11.*

RESOL. X.

Index quid facere debeat in pari dubio? Ex p. 4. tra. 3. Ref. 20.

§. 1. Deo primò existente pari dubio iuris vtriusque partis, ita vt index omnino sit pendulus, teneri possidenti fauere, nec ipsum posse cogere, vt partem relinuat, quia ius retinendi habet possidens in hoc dubio.

2. Dico secundò in eodem dubio, si neuter possidet teneri iudicem inter vtrumque diuidere, quia aequum est vtriusque ius. Sed Petrus Ledefina de *matrim. quest. 45. art. 1. dub. 2. ad 3. prime sent.* docet rem indiuiduam posse iudicem applicare cui voluerit, vt duobus aequè dignis petentibus beneficium, potest Episcopus eligere quem maluerit, quia indiuiduum est. Sed hoc impugnat ex Sanchez Ioannes Salas in *1. 2. tract. 8. disp. nica,* sect. 23. n. 240. quia lex iustitiae petit, vt in hoc dubio res illa sorte distribuatur, vel vni res, alteri verò dimidium aestimationis conferatur, ergo iudex, qui est iustitia animata, eiusque minister, sic tenetur facere; nec est simile de beneficio, quia nullus illorum, cum neutrius sit, habet ius aliquod iustitiae etiam distributivae vt si bi conferatur; sed haec iustitia dicit vt alteri illorum detur: in nostro autem casu vterque habet ius commutativae iustitiae, vt inter eos diuidatur. Ita Salas; & de hac quaestione vide Io. Valerum in *differen. vtriusque fori, ver. opinio, differ. 3. Tulchum ver. medium concl. 170.* Homobonum in *consult. cas. conf. c. pa. 7. resp. 26. vol. 2.*

RESOL. XI.

An aduocatus non solum in causa probabili, sed etiam in causa dubia possit patrocinari? Ex p. 2. tr. 13. Ref. 6.

§. 1. Meli negatiuam sequuntur sententiam. Sed ego posse affirmare cum Maldero in *p. 2. q. 19. art. 5. disp. 86. asser. 8. in fin. & Lorca in p. 2. v. o. disp. 39. q. 1. memb. 2.* vbi ita asserit. Non solum quando sunt probabiles

C

biles sententia, sed & si res sit dubia, omnino Aduocatus non peccat patrocinando. Et probatur, quia Aduocatus nec sententiam profert, nec iudicem cogit profert: solum proponit, quae sui clientis ius confirmare possunt. quae proponere iudici, in causa dubia non est iniustum, sed iuuat, vt a iudice causa melius expendatur. Ita Lorca, quod est valde notandum. Vide pro hac sententia D. Antoninum p. 2. tit. 1. c. 19. §. 8. Angelum ver. Aduocatus n. 7. Armit. n. 20. Syluestrum q. 10. & Nauarrum in summa, c. 25. n. 28.

RESOL. XII.

An Aduocatus, si causa sit criminalis, possit in dubio facti patrocinari contra reum? Ex p. 4. tr. 3. Ref. 47.

Sup. hoc in ref. praeterita & in alio §. eius annot.

§. 1. Negatiuam sententiam tenet Ioannes Salas in dubio non potest reum iudex licite condemnare, sed debet illum absolueret. Ergo non potest Aduocatus id a iudice petere.

2. Sed hanc opinionem refellit Merolla in diff. Theo. tom. 1. diff. 3. c. 4. corollar. 6. n. 56. quia sequeretur neque in causa ciuili quando est dubia, posse Aduocatum contra reum patrocinari, quia etiam in tali casu iudex debet reum absolueret. Nam quando iura partium sunt obscura, reo fauendum esse tradit leg. cum sint de regulis iuris in 6. Sed consequens est fallum; ergo, &c. Adde quod munus Aduocati non est rem definire, sed illius munus tantum est proponere sincerè factum, & merita causae, vt iudex postea illa expendendo iustè sententiam ferat. Et ideo hanc sententiam, nempe non solum in causa probabili, sed etiam in causa dubia posse Aduocatum contra reum patrocinari, tenui etiam ego ipse in part. 2. mearum resolutionum, tract. de opin. probabili. resol. 6. vbi pro hac sententia citauit Lorcam & Malderum.

Que hic est Ref. antecessus.

RESOL. XIII.

An in dubio quis censendus sit illegitimus? Ex quo sequitur expositum, de cuius parentibus dubium est, habendum esse legitimum. Etiamque inferitur, quod si dubitetur, an aliquis filius sit naturalis, vel spurius, debet praesumi, quod potius sit naturalis, quam spurius. Ex p. 4. tr. 3. Ref. 6.

§. 1. Respondeo negatiuè cum Maldero in 1. 2. D. Thome quast. 19. art. 5. diff. 87. vbi sic ait. Qui dubitat an sit legitimi tori, non tenetur sequi partem tutiorem, sed potest sequi mitiorem, etiam contra possidentem, saltem in materia iustitiae, v. g. quando aduenda est hereditas; probatur ex l. filium ff. de his que suis vel alieni iuris sunt, & est Syluestri ver. filius q. 12 & communis aliorum, extendit id Salas etiam ad illum de cuius natalibus ab initio dubitatum fuit, & cuius fratres iam sunt in possessione hereditatis. Hinc sequitur expositum de cuius parentibus dubium est, habendum esse legitimum. Ita Malderus; vide etiam Martinez multis aliis in 1. 10. l. 9. 19. art. 1. dub. 5. concl. 2. Turrianum in opus. Theologiae opus. 10. diff. 3. dub. 3. Castrum Palaum to. 1. to. 6. tr. 1. Ref. 10. 1. diff. 3. p. 1. 5. per totum Villalobos in summa to. 1. tr. 1. difficul. 20. n. 10. & Sanctarellum var. resolu. tom. 1. q. 24. §. 20. & seq. vbi etiam probat quod si dubitetur an aliquis filius sit naturalis, vel spurius, debet praesumi quod potius sit naturalis quam spurius.

Sup. hoc in tom. 5. tr. 5. Ref. 41. 42. & 43. cum multis aliis Doctores in to. 6. tr. 1. Ref. 32. & Restat. paulo post q. 24. §. 20. & in alios §. eius annot.

RESOL. XIV.

Quis teneatur alere illegitimum, quando duo dubitant, vter ipsorum sit eius pater? Et quid quando vnus ex his est nobilior, & ditior? Ex p. 4. tr. 3. Ref. 31.

§. 1. Ab utroque soluenda esse alimenta, docet Tur. Arias in opusculis theologicis, tom. 1. opus. 13. diff. 5. dub. 3. Martinez in 1. 2. tom. 1. quast. 19. art. 6. dub. 5. concl. 2. Valquez in 1. 2. diff. 66. c. 8. n. 7. & Villalobos in summa tom. 1. tr. 1. difficul. 20. n. 11. vbi sic ait. [Si Pedro, y Iuan dudan qual dellos es padre de Fran. cisco, porque ambos tratan con su madre, ambos deuen alimentarle pro medietate, y si el vno no puede, no quiere, lo deue el otro hazer.] Ita ille, & Azcoitia to. 2. lib. 2. c. 19. quast. 8. asserens vt Villalobos, quolibet patre deficiente, vel nolente filium alere, alium esse obligatum in integrum.

2. Sed hoc non approbat Salas in 1. 2. tr. 8. diff. vna, c. 2. n. 2. 4. 8. & Castrum Palaus to. 1. diff. 3. p. 1. n. 15. quia aduersus quemlibet non habet filius integrum ius, & hanc opinionem ego teneo. Quod verò alter ex iis de quibus dubitatur, vter sit pater ditior, aut nobilior, parum refert, vt ei potius quam alteri filius tribuatur, ac proinde obligatio alimentorum ipsam potius, quam alterum constringat. Ita Valquez in 1. 2. diff. 66. c. 8. n. 4. 8. licet etiam probabiliter asserant Salas & Palaus vbi supra: si patres inaequales in diuitiis, & nobilitate sint posse matrem a ditiori & nobiliori plus alimentorum exigere, quia ditior & nobilior meliora alimenta tenebatur filio ministrare.

RESOL. XV.

Quando duo cognouerunt feminam & dubium est magis prolem vnius esse, quam alterius, an vterque teneatur ad alimenta pro aequalitate dubij? Et quid est dicendum, quando dubium non est inter duos adulteros, absente marito, sed inter maritum & adulterem? Et inferitur non solum adulterum non teneri ad restitutionem marito, si probabiliter credat prolem non esse suam, sed etiam si simul credat probabiliter esse suam. Et in exemplum praedictarum quaestionum alij diuersi casus adducuntur valde notandi. Ex p. 7. tr. 11. & Martinez Ref. 35.

§. 1. Hanc quaestionem me citato nouissime pertractat Eminentiſſ. Lugo de iust. 10. 1. diff. 14. p. 1. tenet, nam quotiescumque non constat saltem per praesumptiones, vel iudicia probabilia hunc esse tuum filium, videtur te non teneri eius alimenta praestare. Probant hanc sententiam, quia si aliquis inueniatur occisus, & dubitetur, an occisus sit à Petro, vel à Paulo, nec possit dubium illud separari, iniquum erit punire vtrumque, cum certum sit alterum ex illis esse innocentem, atque adeo, si vterque puniatur, certum erit innocentem puniri. Vnde barbarum omnino, & crudele fuit, quod Princeps quidam fecisse narratur, quicum melaerret, quis ex tribus famulis certos suos fructus praetiosissimos comedisset, iussit singulos secari, vt appareret, in cuius stomacho reperirentur, provt in secundo apparuerunt, primus autem innocens secus fuit. Non enim sunt puniendi innocentes, vt inter eos delinquens puniatur, sed potius dimittendus est delinquens, ne innocentes puniantur. Ex quo argui potest ad casum nostrum, quia licet restitucio, vel solutio non sit propriae poena, est tamen quasi poena: nam licet sit furto, v. g. oritur debitum poenae, sic etiam oritur debitum reparandi damnus totum, quod ex furto consequitur. Vnde sicut ob delictum incertum,

De Conscientia dubia. Resol. XVI. &c. 27

non est aliquis efficiendus poena certa; sic nec obligandus est ad certam solutionem & restitutionem, quantum non constat de debito.

2. Confirmatur ex alia doctrina communi Theologorum, qui dicunt, non posse aliquem occulte sibi compensare ex bonis debitoris, nisi debitum ipsum certum sit: quia in dubio non est spoliandus debitor re sua quam possidet, ut cum communi docet Molina *rom. 3. disp. 69. 1.* & Lessius *lib. 2. c. 12. dub. 10. n. 5*. Non posset ergo filius incestus, an Petrus sit pater accipere ab ipso occulte partem suorum alimentorum, cum non sit debitum certum, & exponeret se periculo spoliandi Petrum rebus, quas possidet, & non debet, ergo neque ipse Petrus ex se debet partem illam dare, alioquin posset filius eam sibi occulte accipere, quando aliter non posset eam obtinere. Hucusque Cardinalis Lugo, cuius sententia maximè roboratur ex doctrina Lessij *lib. 2. c. 10. dub. 6. n. 39* ubi sic ait: Adulter non tenetur ad ullam damni compensationem, nisi ei moraliter certum sit esse suam partem. Vbi aduerte, non videri certum, quando habet probabilem rationem dubitandi de contrario. Id enim moraliter certum censetur, quod prudenter ita creditur, ut contrarium nullo modo videatur probabile: talia enim passim humano more certa dicuntur. Nunc probatur, quia in dubio melior est conditio possidentis, nemo enim tenetur aliquid soluere, & re sua se spoliare, nisi ei constet se debere. Consentiant fere in hoc Doctores. Quamvis enim quidam dicant, illum teneri, quando probabile credit esse suam partem: hoc tamen non est ita generatim intelligendum, sed quando ita credit, ut non habeat probabilem rationem dubitandi de contrario: fieri enim potest, ut quis probabiliter credat esse suam partem, & etiam probabilitatem habeat non esse: quo casu certum est non teneri. Ita Lessius.

3. Sed his non obstantibus affirmatiuam sententiam præter Doctores à me in *part. 4. tr. 3. resol. 31.* citatos, docet nouissimè P. Dicastillo *de iust. lib. 2. tr. 2. disp. 7. dub. 11. num. 161.* ubi ita asserit. Quando autem dubium est inter duos concubinarios, & æqua conditio dubij, tunc certum est alterutrum illorum esse partem. Et cum dubium sit uter duorum pater sit illius, iniquum est ut à neutro accipiat alimenta, & præterea æquitas non patitur ut vnus soluatur, & alter sit immunis, cum æqua sit vtriusque ratio. Sic ille. Vide etiam Hurtad. *de iust. ex iure disp. 11. diff. 20* Non audeo tamen sententiam Cardinalis de Lugo damnare; imo probabilem esse existimo.

4. Sed quid dicendum, quando dubium non est inter duos adulteros absente marito; sed inter maritum & adulterum, & tunc Molina *de iust. 10. 4. tr. 3. disp. 10; n. 3.* Rebellius *lib. 3. 9. 10. n. 11* & Layman *lib. 4. tr. 3. part. 3. c. 14. n. 3* putant relaxandum esse damnatum pro dubij quantitate. Imo addit Layman, etiam in extremo foro, id iudicari debet, quod locum habet non tantum circa expensas in educatione; sed etiam circa damna hæreditatis, quæ aliis hæredibus sequuntur, & eodem modo obligantur concubinarij circa educationem proles nate ex soluta, quando dubium est, cuius sit proles, (quid quid dicat Azor *suprà.*) Probat Rebell. quia ut manifestum est, illa regula, in dubijs melior est conditio possidentis, solum est vera in pollidente bona fide, At verò adulter, seu concubinarius, non reputatur possessor bonæ fidei; sed male tanquam ille qui rem occupat dubitans, sit ne sua vel aliena; est enim certus de peccato & maleficio, ex quo dubitatur, an secutus fuerit fetus?

5. Hæc sententia est probabilis, sed mihi contraria sententia magis placet, nempe in tali casu adulterum ad nihil teneri, quia ipsemet Rebellius fatetur alibi, quod si dubius sis, an tua actio concurrerit ad damnatum, non obligaris ad illud. Deinde quando dubium est inter maritum & adulterum præualet fauor matrimo-

Tom. VIII.

nij. Cæteras rationes pro hac firmata sententia videbis apud doctum Dicastillum *ubi supra, num. 160. & sequenti.* ubi respondet ad omnia argumenta P. Layman, loco citato, numero 17. & 18. cum aliis penes ipsos. Ex his à fortiori inferitur cum Dicastillo *n. 17.* non solum adulterum non teneri ad restitutionem mariti si probabiliter credat partem non esse suam, sed etiam si simul credat probabiliter esse suam.

Sup. hoc in rom. 2. tr. 3. ex doctrina ref. 235 §. 2. à lin. 5.

RESOL. XVI.

An in dubio si fidei commissum exquirat, possit vltimus vocatus de bonis disponere? Ex p. 4. tr. 3. Ref. 73.

§. 1. **H**ic casus potest frequenter accidere, & euenit in quodam fidei commissio instituto à Galpare Diana, in quo præter multas alias rationes Antonius Diana senior tanquam vltimus vocatus de illo disposuit, licet dubium adesset, an in verbis fidei commissi deficientibus masculis vocarentur foeminae. Et ita hanc sententiam quoad forum exterius, & interius docet Homobonus de bonis in *consultationib. moral. volum. 2. part. 7. resp. 2.* ubi sic ait. Quidam testamentum condidit in quo filium suum hæredem instituit, sed verba testamento apposuit quibus videtur eum fidei commissio grauasse, quo minus bona alienare posset, sed ad proximam agnatum transmitterentur. At verò quia verba ambigua iunt, ita ut Iurificonsulti existimauerint si ad forum externum res deferretur, non compellendum ad fidei commissum seruandum hac ille spe fretus bona immobilia vendidit; nunc verò scrupulo vigeat, quia ob quosdam coniecturas putat partem voluisse bonorum alienationem prohibere & verborum obscuritatem Notarij culpa irrepsisse, quæ situm est quid iuris in foro conscientie? & respondet Homobonus quòd si filius certus non sit, sed de patris testantis mente dubitet, & re diligenter examinata certam cognitionem haurire nequeat in foro externo, quam in interno, liber pronuntiari debet, quia cum sit illorum bonorum possessor, in dubio melior est conditio possidentis. Ita ille.

RESOL. XVII.

An in dubio beneficium censendum sit simplex, an Curatum? Ex p. 4. tr. 3. Ref. 74.

§. 1. **R**espondeo, quòd quoties de beneficio dubium est, an sit curatum vel simplex, simplex est reputandum, quia tot sunt qualitates ad beneficium curatum requisitæ, ut merito præsumi non debeant, nisi probentur. Et ita docet Gutierrez *alleg. 8. n. 5.* Hoje da de *incomparabil. benefic. part. 1. q. 1. n. 2.* Gonzalez in *reg. 8. Cancell. gl. 6. n. 91.* & alij.

RESOL. XVIII.

An dubius summè suffragium concluserit rem iniustam teneatur ad restitutionem, licet aliquando peccauerit? Ex p. 4. tr. 3. Ref. 63.

§. 1. **V**t, v. g. si per secreta suffragia agatur, ubi dubium habes an tuum suffragium sit ex posterioribus post damnatum suffragiis sufficientibus conclusum, an verò ex efficacibus, an, inquam, tenearis ad restitutionem? Affirmatiuè respondet Petrus Nauarra *lib. 3. cap. 4. num. 35.* Sed mihi negatiua sententia magis placet, quam tuetur Iacobus Gordonus in *Theolog. moral. tom. 1. libro 5. question. 6. capit. 2. §. 4. numer. 13.* qui

qui citat Rebelleum, docentes in hoc dubio (quia est verumque aequale) meliorem esse conditionem possidentis, eximique proinde ab onere restitutionis, licet alioquin peccauerit.

RESOL. XIX.

An sit peccatum mortale agere contra conscientiam non actu errantem, sed habitu, v.g. errasti vincibiliter putans in hac hebdomada, nullum esse diem festum, vel ieiunij, cum tamen sit: adueniente die Festo vel ieiunij, Missam vel ieiunium omittis, quin tibi dubium occurrat esse diem festum, vel ieiunij; peccas ne, omittens Missam, vel ieiunium, & sic de similibus? Ex p. 9. tr. 8. & Misc. 3. ex Ref. 48. §. Sed hic tantum.

§. 1. **A**N sit peccatum mortale agere contra conscientiam non actu errantem, sed habitu, v.g. errasti vincibiliter putans in hac hebdomada nullum esse diem festum, vel ieiunij, cum tamen sit; adueniente die festo, vel ieiunij, Missam, vel ieiunium omittis, quin tibi dubium occurrat esse diem festum vel ieiunij, peccas ne omittens Missam, vel ieiunium? Et quidem affirmatiue respondet Medina in p. 2. quest. 19. art. & Villalobos in summa. ro. 1. tr. 1. diff. ul. 1. n. 2. vbi sic ait: Para que se diga, que vno haze contra conciencia, no es necesario que el dictamen le tenga actualmente, mas basta que aya pasado, y que de virtualmente: como si vno huvielle tenido error, de que nos es licito oyr Theologia, y la oyesse sin reuocarle; haria contra conciencia. Sic ille.

2. Sed ego contraria sententia adhareo, nempe te in physica audienda, vel in omissione Sacri, aut ieiunij non peccaturus actu, nisi actu sit conscientia dictans esse peccatum, vel actu dubites de eius obligatione. Probatur: Opera illa externa nequaquam possunt oriri à voluntate, & iudicio præterito, cum neque illa voluntas, neque iudicium præteritum adsint, neque aliquis effectus ab illis prædictis, qui opera externa causet. Ergo non possunt in illis operibus malitiam aliquam deriuare. Confirmo: ideo, cum venenum tribus alicui, quo vita illum prius, censeris homicidium committere, etiam si doceas, antequam venenatus è vita discedat; quia illo voluntas antiqua occidendi in aliquo effectu manet. Ac in præfenti illa intentio præcedens non audiendi Missam, & iudicium errans de obligatione, non manent in se, neque in aliquo effectu: Ergo. Secundò: si actus censeretur manere moraliter, & denominare opera subsequenter, dum non retractatur; ergo infidelis, semel existimans ad operis bonitatem opus esse, vt id ad idolum referatur, peccabit in omnibus operibus, & obiecto bonis, quæ illius iudicij immemor efficit, quod videtur absurdissimum. Et ita hanc sententiam contra Medinam rectè tenet Sanchez in Sum. ro. 1. lib. 11. c. 11. n. 7. Azorius ro. 1. lib. 2. c. 8. quest. 12. Valquez in p. 2. disp. 60. c. 3. quibus adde Ioannem Præpositum in p. 2. D. Th. 9. 19. a. 6. dub. 2. & Rocafull, in prax. Theo. mor. p. 3. lib. 2. c. 3. n. 63.

RESOL. XX.

An peccet sequens conscientiam errantem, si distat vtramque partem malam?

Et in exemplum huius questionis adducuntur diuersi casus in textu huius Resolutionis, & tandem queritur, an supra dicta procedant circa eum, qui sine culpa sua in eum statum venit, vt vtraque pars contradictionis videatur sibi peccatum: an vero verificentur tantum de eo, qui ob suam culpam in eam angustias redactus est?

Et inferitur à fortiori hominem in carcere detentum, & existimantem peccare non audiendo Missam, nequam peccare quia illa omisso Sacri non est liberatio modo. Ex p. 9. tr. 8. & Misc. 3. Ref. 47.

§. 1. **C**asus erit. Putat rusticus Pastor peccare lethali- ter die festo, si Missam non audiat, quia præceptum est Missam audire; putat etiam peccare lethali- ter, si gregem deserat caua audiendi Missam, quia deuorabit eum lupus, aut fur rapiet. Similiter mulier aff- stens infirmo, putat peccare lethali- ter, si infirmum deserat caua audiendi Missam. Inquiritur, an rusticus ille & hæc femina ignara, lethali- ter peccent dum ad alterum ex his extremis se determinant, quam determinationem fieri necesse est, cum inter vtrumque non detur medium. Et quidem Pater Granadus in p. 2. D. Th. Contr. 2. tr. 12. disp. 7. sect. 2. putat quamlibet ex his electionibus, seu quamlibet determinationem inter hæc extrema, fore peccaminosam: quia tamen durum vnum fuit illi posse hominem inter duo peccata perplexum constitui, ita vt non possit vtrumque effugere sed alterum eorum necessario sit efficiendum; tunc illi fuit visum casum negare; cumque difficile sit defendere, non posse contingere ex natura rei sub iudicio melius sententium se dicturum ait, pertinere ad prouidentiam Dei hominem illuminare, vt possit hæc perplexitatem effugere, reddendo vincibilem illius ignorantiam.

2. Probat suam sententiam Granadus, quando rusticus se determinat ad Missam non audiendam, illi determinatione, seu electio poterat non esse, seu non fieri ab illo; ergo est libera respectu illius; ergo libere se determinat ad id, quod peccatum esse iudicat: ergo libere peccat. Deinde, ait Granadus, similis libertas inter opera ex se bona sufficit ad meritum; ergo sufficit ad demeritum. A contradictorio anteedenti contrarium infero consequentis. Si enim quis esset præterminatus ad dandum mihi centum aureos, vel equum eiusdem valoris, nullo modo de me beneficium censeretur, si equum mihi daret.

3. His suppositis, idem Granadus sic ait, num. 12. Dicerem sub iudicio melius sententium, pertinere ad vnam prouidentiam non permittere hunc perplexitatis modum, atque ad eum esse ex prouidentia impossibilem; licet attenda rusticitate aliquorum hominum, & seclusa speciali Dei gubernatione fortale contingere possent. Inducor ad ita sentendum, tum propter auctoritatem Doctorum quos retulimus; tum etiam quia quando inferuntur incommoda non leuis momenti ex aliqua hypothesi, dicere sepe Solemus in Philosophia, & Theologia, illam esse impossibilem, aut non profectò videntur inferri: nam ex vna parte videtur ille homo habere libertatem sufficientem ad peccatum, ex altera vero esset rigidissima prouidentia damnare hominem propter peccatum, quod sine sua culpa vitare non potest, nisi aliud æquè graue committat; licet enim ibi sit libertas in reddendo equo, vel nominis determinatione, & ille modis libertatis sufficit etiam ad meritum; ceterum inter homines, qui hæc minus exactè perpendunt, non solet reputari in agni momenti quod vnum vel alterum aequale fiat, quando vtrumque vitari non potest. Facilius ergo dicitur, Deum in prædicto casu illuminaturum hominem, vt prudenter iudicet libi licere sine peccato facere quod maluerit ex illis duobus, & ita deponat conscientiam errantem, vel sin ellet deponere, fiat iam error vincibilis. Contemne autem Argentinas, Valquez, Medina, Corduba, & Angelus, posse dari perplexitatem, quando error vincibilis est, quia tunc potest, & tenetur deponere conscientiam, & id Deus illi præcipit: ex hypothesi autem quod ipse pro sua culpa nolit deponere, mirum non est, si peccet audiendo Sacrum, vel non audiendo. Sicut ex hypothesi, quod quis velit inanem gloriam in omnibus operibus

bus huius diei, non est mirum si peccet elargiendo eleemosynam pauperi extreme indigenti, quia id facit propter malum finem, & peccet etiam non elargiendo, quia violat preceptum charitatis. Hucvique Granadus.

4. Sed ego puto in tali casu nullum peccatum committi, quia non adest libertas sufficiens ad peccatum: cum enim vna ex illis contradictoriis sit tibi necessitudo eligenda, & in illa representetur peccatum, iam peccatum erit necessitudo eligendum, quod est absurdum. Deinde non potest quis peccare in aliquo faciendo cuius contradictorie oppositum indicat esse prohibitum; sed in hoc casu pastor, qui Missam non audit, putat eam audire illi esse prohibitum, ne gregem deserat; ergo non peccabit, si cum predicta conscientia Missam omittat. Rufus peccatum essentialiter includit dissonantiam ad rationem. Nullius autem prudentis viti rationi dissonavit, miserum illum rusticum non potentem indeterminatum permanere, se determinare ad extremum, quod ex nullo capite peius alios iudicat. Deinde, quo modo possit ob hanc determinationem reprehendi homo, qui possit respondere, eodem modo me reprehenderes, si hanc determinationem non habuisset. Vnde ex his inferitur a fortiori, hominem carceri detentum, & existimantem peccare non audiendo Missam, nequam peccare; quia illa omisso Sacri non est libera vlllo modo. Neque illud iudicium causa est illius omissionis, cum omisso a causis aliis extrinsecis procedat; solum enim est iudicium specularium falsum, quo iudicas in tali omissione esse peccatum, cum tamen non sit. Et haec omnia docet Caeus Palaeus 10. 1. tr. 1. disp. 1. p. 1. 5. Rocaful. in praxi Theol. mor. par. 3. lib. 2. c. 3. n. 66. Sanc. in celestis disp. 41. n. 27. Sach. in sum. 10. 1. lib. 2. c. 11. n. 14. Huradus disp. 26. de Deo homine. n. 89. & 9. Eminētissimus Lugo de Incar. disp. 26. sect. 10. n. 137. & alij penes ipsos.

5. Sed an supradicta procedant solum circa eum, qui sine sua culpa in eum statum venit, vt vtraque pars contradictionis videatur sibi peccatum; an etiam verificetur de eo, qui ob suam culpam in eas angustias redactus est: Respondeo cum Becano, 1. c. 4. quod licet quis sua culpa & negligentia, etiam mortali, in eas angustias deuenit; si tamen in eo statu iam constitutus de praeiurta negligentia doleat, & faciat, quod in se est, non committet nouam culpam. Primum, quia nulla culpa, aut negligentia praeterita potest hominem ad nouum peccatum necessitare. Secundum quia in quocumque statu, & quacumque posita conditione, potest homo prudenter operari, voluntas autem, quae sequitur regulam, prudenter non peccat.

6. Rogabis iterum, quid in tali casu agendum sit homini, vt prudenter se gerat: Respondeo hoc non potest in particulari, sed tantum in genere praescribi: nam si in tali casu potest homo vt alterius consilio, optime fecerit. Si vero per seipsum debet rem expedire, attendat vim, & naturam praceptorum, quae illi videntur tunc concurrere, & simul expendat commoda, quae sequi possunt; & tunc pensatis omnibus id eligat, quod videtur habere pauciora incommoda, vel esse contra praceptum minus obligans, & sine scrupulo procedat: nam si verè habet voluntatem non peccandi; & sufficientem adhibet diligentiam, nunquam peccabit, saltem grauitate, etiamsi forte eligeret id, quod maius malum est, modo ipse nesciret esse maius malum. Quod si omnibus perpensis vtrumque aequale malum apparet, absolute poterit, quod voluerit, facere: tamen iuxta Cordubam lib. 3. q. 5. tutius consilium est, vt si homo censet se ad alterum magis affici, eligat oppositum, ad quod minus inclinatur; quia affectio facit vt plurimum apparere plus ea, quae ei conueniunt; & inde rationis iudicium impedit, vel ad se curuum trahitur.

RESOL. XXI.

Quo pacto deponenda sit conscientia errans? Ex p. 9. tr. 8. & Misc. 3. Ref. 49.

Tom. VIII.

§. 1. P Vtanit Caietanus in part. 2. Diu Thomae, q. 19. art. 5. conscientiam errantem deponi posse, etiam sine vlla ratione, eo solum, quod homo nolit admittere erroneam dictamen. Exemplum adhibet, dicens Si mulier a concionatore audisset esse mortale vt alienis capillis, eo quod sit simulatio; licet sine solutione huius argumenti pro libito deponat talem conscientiam & credat sibi esse licitum talem vsum: non peccabit vtens praedictis capillis. Probat, quia conscientia errans non habet ex se vim obligandi, nisi quatenus acceptatur: ergo quodcumque non acceptetur, non obligabit. Caietano subscribit Valentia q. 14. punct. 4. & Atque ex eodem fundamento Medina etiam ad art. 6. dub. 3. versicul. Vltimo notandum est, affert praedictam Caietani doctrinam, & exemplum, licet addat haec verba: vtrum vero peccet (scilicet illa mulier) quia non adhibet fidem Concionatori, alia quaestio est.

2. Sed hanc sententiam puto reiciendam esse cum Salas vbi supra, in Diuum Thomam, tr. 8. disp. vnica, sectio. 3. n. 30 & alijs, quos citat, & sequitur Sanchez in Summa 10. 1. lib. 1. c. 11. n. 10. Quibus ego addo Praepositum in part. 2. Diu Thomae, q. 19. art. 7. dub. 3. §. 1. Rocaful. in praxi Theol. moral. par. 3. lib. 2. Caeus Palaeus 10. 1. disp. 1. punct. 6. n. 5. & Granadum in part. 2. Contr. 2. tract. 12. sect. 5. n. 27. Dico igitur: te non posse pro libito conscientiam errantem deponere: cum manifesto periculo te exponas veram conscientiam deponendi: illa enim falsa conscientia tibi apparet vt vera. Si ergo veram pro libito deponere non potes, quia non potes pro libito te legibus diuinis exuere: neque potes conscientiam errantem pro libito depellere. Secundum, vel illa conscientia ex rationibus probabilibus errat, vel ex rationibus moraliter certis secundum tuam estimationem: quocumque modo sit, vt prudenter deponatur, debent adesse rationes saltem probabiles in contrarium, alias temere procedes, neque poteris honestare actionem, cum oriatur ex iudicio absque vlla ratione efformato. Itaque dicendum est semper ita se debere gerere eum, qui habet conscientiam errantem, vt permaneat in eo saltem virtuale iudicium, quod probabiliter, atque adeo prudenter dicit, sibi licere oppositum eius, quod dicit conscientia errans. Probat manifeste, nam non potest quis licite operari sine dictamine prudentia, hoc autem esse non potest sine opinione probabili de honestate obiecti; vnde quod sit sine praedicto dictamine, est contra rectam rationem. Ex quo principio inferitur directa solutio propositae difficultatis: duplex enim esse potest conscientia errans, vna, quae ita dicit aliquid esse peccatum, vt nullo modo etiam probabiliter credatur esse licitum id, quod re vera licitum erat secundum se; & haec conscientia deponi debet medio aliquo iudicio probabiliter saltem distante id non esse peccatum; alioqui imprudenter, & male faciet, qui tale obiectum fuerit amplexatus, cum non habeat cognitionem, quam vidimus requiri ad honestam operationem, & quod ad hoc omnino vera videtur sententia, quae Caietanus refellit. Altera conscientia errans est, ratione cuius videtur homini probabile esse peccatum aliquid, quod certum est non esse peccatum: ita tamen vt simul habeat idem homo fundamentum, quo verisimiliter sibi persuadeat oppositum; & tunc licitum est deponere illam conscientiam sine vlla alia ratione de nouo inuenta; imò licite operabitur quispiam, quantumvis illam conscientiam non deponat. Et si id fortasse voluerunt Caietanus & Valentia, recte sentiunt: nam ad honeste operandum non aliud requiritur, quam iudicium practice probabile de honestate obiecti sed siue illa conscientia errans siue nouo aliquo fundamento deponatur, siue non deponatur, permanet iudicium probabile de honestate obiecti, ergo. Exemplum verò adductum à Caietano recte obseruant Corduba lib. 3. quaest. 12. post. 2. propositio §. Ex quibus patet, & alij, posse

piè explicat, si nimirum illa mulier prudenter sibi persuadeg. Concionatorem esse scrupulosum, aut id dixisse potius ad terrorem, atque adeo eius dictum non obstat, quo minus oppositum sit probabile; tunc enim licite poterit uti illis capillis. Quam doctrinam veram esse existimas Valquez, sed alienam à mente Caietani.

RESOL. XXII.

Qui occidit Petrum putans, & intendens occidere Paulum, si confiteatur occidisse Paulum, teneatur postea iterum confiteri, dum deprehendit esse Petrum?
Et an qui violavit ieiunium, quod putabat esse sub obligatione, cum tamen vera non esset, teneatur fateri se ita peccasse, vel satis sit, si dicat, violavi ieiunium?
Et hæc sunt generalia pro conscientia erronea, & pro aliis casibus, quando quis teneatur explicare fuisse errorem, siue propter aliam obligationem, siue propter censuram, quæ non incurritur, nisi quando non erratur. Ex p. 11. tr. 8. & Misc. 3. Res. 60.

§ 1. **A**ffirmatiuè videtur respondendum, nam videtur confiteri illud quod fecit: Significat enim aliam actionem distinctam ab ea, quam exercuit. Nihilominus in genere moris non est alia actio; semper enim in confessione censetur confiteri actionem quam putabat esse occisionem Pauli; ideo si confiteatur dicens occidi hominem, & nihil aliud, quando ex alio capite non confurgit alia obligatio (quod per accidens est), satisfaciunt si dicat, occidi quem putabam esse Paulum, etiam si postea deprehendit esse Petrum, verè confessus est quod fecit: confessus est enim homicidium, quod putabat esse Pauli, quod verificatur etiam in homicidio Petri: de illo enim homicidio Petri putabat esse Pauli, & tale homicidium confessus est. Quod si fortè quando confitebatur dixit occidi Paulum, adhuc existimo sufficere eam confessionem, nec postea deprehendens fuisse Petrum, debere iterum confiteri, quia reuera confessus est peccatum mortale quod fecit: quotiescumque enim quis confitetur peccatum confitetur illud prout erat in conscientia sua probabili; tunc autem quando occidit erat in sua conscientia probabili ut supponimus, quod ea actio esset occisio Pauli, & non Petri, & in morali estimatione idem est dicere occidi Paulum, atque dicere occidi quem putabam esse Paulum, seu eum, qui in eo iudicio tunc erat Paulus: siue enim reuera fuisset, siue non fuisset Paulus, pro malitia morali, & materia confessionis (etiam comparisonem actionis externæ, ut pronouentis à voluntate interna) nihil refert. Et hæc omnia docet Dicastillus de Sacramentis 10. 2. tr. 8. disp. 9. dub. 8. n. 7. 5.

Sup. hoc in tom. 1. tr. 7. Res. 5. vlt. per totum.

2. Sed hic queri potest, an qui violavit ieiunium, quod putabat esse sub obligatione, cum tamen reuera non esset, teneatur fateri se ita peccasse, vel satis sit, si dicat, violavi ieiunium?

3. Negat Sanchez l. 1. in decalog. cap. 11. n. 5. eum Salas, Valentia & Sayro à se relatis contra Adrianum in 4. q. 4. de confessione qui dixit, peccatum contra conscientiam erroneam esse speciale, & explicandum in confessione, cuius contrarium ab inconuenienti probant: quia sequeretur peccata, etiam quando conscientia non errat, duas semper malitias habere, alteram quidem contra eam virtutem, cui actus opponitur, alteram contra conscientiam. Vnde infertur potius esse dicendum peccatum contra conscientiam habere idem obiectum in specie quod haberet, si vera esset obligatio; ideoque pu-

tant eum, qui non haberet ætatem requisitam, ut obligetur lege ieiunij, si ex errore putat se teneri, peccato eiusdem speciei cum eo, quo peccaret, si vere teneretur: quæ doctrina mihi etiam placet, approbat bat disp. illa 16. n. 498.

4. Adde tamen (id quod generale est pro aliis casibus) aliquando debere explicari fuisse errorem, siue propter censuram, siue propter aliam obligationem, quæ non incurritur, nisi quando non erratur: sic si peccatum ab aliquo contra iustitiam ex conscientia erronea, accipiendo furtiuè rem, quam putabat esse alienam, v.g. Ecclesiæ, & reuera esset accipientis, etiam si esset lata censura pro furto factò ex Ecclesiâ, & item censura pro non restituendo, aut pro non reuelando, etiam si ea peccata coram Deo essent eiusdem speciei cum iis, quæ fierent ex conscientia vera; tamen neque incurrit censuram, nec obligationem restituendi, reuelandi; ideoque nec confessarius debet ab ea censurâ absolueri, nec cogere ad restituendum, vel negare absolutionem, nisi restituat, aut paratus sit restituere, cum prædicta requirant peccatum verè ex vera conscientia commissum. Item, debet explicari, quando, si non explicet penitens, existimauit confessarius illud non fuisse peccatum, ut, si quis confiteatur se non adiuuasse Sacrum in die Iouis maioris hebdomadæ, quod cum non sit peccatum, seclusa conscientia erronea, peccatum confessarius non dicit ut peccatum mortale; sed ut aliqualem imperfectionem. Item de ieiunio in vigilia Epiphaniæ, & similibus. Item si puer minoris ætatis se recuset quod in Parasceue non ieiunauerit, ita Dicastillus supra n. 705.

5. Sed circa præsentem difficultatem vide incipit alibi, & me citato Leandrum de Sacram. tom. 1. tr. 1. disp. 8. §. 7. q. 17. vbi firmat sufficere in casu propolito, si penitens in confessione se accuset, & dicat, violavi ieiunium, quia idemmet in specie peccatum commissum, ac si vera esset obligatio ieiunandi. Vnde putat qui falsò putat se teneri ad ieiunium, & non ieiunat, committit peccatum eiusdem speciei cum eo, quod committit adolefcens obligatus ad ieiunandum.

6. Vnde mihi non placet ea quæ asserit Salas 11. 10. 1. tr. 8. disp. unica scilicet 3. n. 28. in fin. vbi ait: Cum quis rem licitam egit, putans esse illicitam, ut, si occidit feram, putans esse hominem, debet errorem exprimeret; alioquin non intelligeretur malicia actus extremi, quia occisio feræ mala non est.

7. Verum, ut dixi, ego absolute sentio, quando peccatur cum conscientia erronea, non esse speciale peccatum, & ideo satis esse fateri præcepti violationem, quam conscientia errans dictabat, non declarando fuisse contra conscientiam erroneam. Ideo Docet Cardin. Lugo de penit. disp. 26. n. 50. cum sequentibus, & Peguandez de præceptis Ecclesiæ l. 2. c. 5. n. 14. qui, sicut & Henriquez supra ait in prædicto casu furti, v.g. sufficere explicari peccatum, si quis dicat, fieri furtiuè, dum rapit id quod putabam esse alienum, quibus verè bis explicat se habuisse conscientiam peccati non tamen significat, an illa conscientia fuerit vera, vel erronea. Atque hunc modum explicandi meritò approbat idem Cardinalis supra n. 500. imò addit non esse dubium quin sufficiat similem modum confitendi, addit ipse postea n. 501. si dicat, Feci hoc vel illud putans me facere contra præceptum, vel contra obligationem grauem. Quæ ratio verè explicat, quod fecit, nec se exponit periculo dicendi peccatum quod non fecit, quod totum mihi placet, ut placuit etiam Dicastillo loc. cit.

In indice primo huius Tom. 8. vide Apendicem ad hunc Tract. 2. Vbi reperies alias plures quasi. missas, & dispersas per alios Tom. Tract. & Res. quæ simul pertinent ad hunc Tract. 2. de Conscientia dubia, &c.